

Kaksi juhla kirjaa Saksasta

Festschrift für Wolfgang Schlachter zum 70. Geburtstag. Herausgegeben von CHRISTOPH GLÄSER und JÁNOS PUSZTAY. — Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 12. In Kommission bei Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1979. 371 s.

Explanationes Et Tractationes Fenno-Ugricas In Honorem Hans Fromm Sexagenarii A. D. VII Kal. Jun. Anno MCMLXXXIX Oblatas Discipulis Amicis Collegisque Adiuvantibus Edidit ERHARD F. SCHIEFER. — Münchener Universitäts-Schriften, Philosophische Fakultät: Finnisch-Ugrische Bibliothek, Band 3. Wilhelm Fink Verlag, München 1979. 453 s.

Göttingenin yliopiston täysinpalvellut fennougristiikan professori Wolfgang Schlachter ja Münchenin yliopiston germanistiikan ja fennougristiikan professori Hans Fromm ovat molemmat kansainvälisesti tunnettuja ja arvostettuja tiedemiehiä. Kumpikin on tehnyt mittavan työn suomalais-ugrilaisen tutkimuksen piirissä, Schlachter etenkin lappologina, fennistinä ja kieliteoreetikkona, Fromm varsinkin itämerensuomalais-germaanisten kontaktien tutkijana, folkloristina ja Kalevalan kääntäjänä. Ei siis ole ihme, että »oppilaat, ystävät ja kollegat» kolmesta maanosasta halusivat muistaa heitä tasavuosien täytyessä. Schlachterille 70-vuotispäivän kunniaksi valmistunut juhla kirjaa oli jo kolmas. Hänen täyttäessään 60 vuotta toimittivat Björn Collinder, Hans Fromm ja Gerhard Ganschow julkisuuteen upean kokoelman Schlachterin aikaisempia tutkimuksia nimellä »Arbeiten zur strukturbezogenen

Grammatik», ja hänen 65-vuotispäiväkseen ilmestyi göttingeniläisen lähipiirin tervehdyksenä suppeahko juhla julkaisu. Fromm taas sai 60 vuotta täyttäessään peräti kaksi juhla kirjaa, toisen fennougristeilta ja toisen germanisteilta, sillä hän kuuluu »legitiimisti» germanisteihin mutta on sitonut sydämensä fennougristeihin, kuten hänen lähin kollegansa professori *Gerhard Ganschow* juhla kirjaa omistuskirjoituksessa osuvasti luonnehtii.

Rakenteeltaan Schlachterin ja Frommin juhla kirjat noudattavat perinnäistä kaavaa: alussa merkkipäivän viettäjä tieteellisiä ja kansalaisansioita esittelevä johdanto- tai omistuskirjoitus, joka Schlachterin juhla kirjassa jakautuu kahteen osaan, *G. Doerferin*, *W. P. Schmidin* ja *J. Gulyan* allekirjoitamiin tervehdyssanoihin ja *Christoph Gläserin* laatimaan pienoiselämäkertaan, sitten artikkelit tekijännimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä ja lopuksi jubilaarin bibliografia. Schlachterin juhla kirjaan liitetty lisäksi tabula gratulatoria, luettelo prof. Schlachterin Göttingenissä pitämistä luentosarjoista ja harjoituksista sekä lyhenneluettelot. Kirjat muistuttavat toisiaan myös kirjoittajakuntansa koostumuksen, aihepiiriensä sekä typografiansa puolesta. Myös juhla kirjoissa on näköjään alistuttava hyväksymään kaikkea muuta kuin juhlaallinen käsin täydennetty kirjoituskoneen jälki.

Tarkastelen seuraavassa lähempää molempia juhla kirjoja erikseen. Koska artikkelia on runsaasti — Schlachterin juhla kirjassa 37 ja Frommin juhla kirjassa 33 — ja koska ne edustavat hyvin monia tieteent-

aloja, katson tarkoituksenmukaiseksi ryhmitellä sisältöä aihepiireittäin. Kullekin artikkelille osoitettu rivimäärä ei välttämättä kuvasta resensentin käsitystä kyseisen artikkelin tasosta tai merkittävydestä vaan pikemmin hänen oman kiinnostuksensa suuntaa sekä asiantuntemuksensa tai asiantuntemattomuutensa määrää.

Aloitan Schlachterin juhla-kirjasta. Lähinnä yleislingvistiksi luonnehdittavia artikkeleita siinä on neljä. *András O. Vértes* esittää kirjoituksessaan »Ein alter Grundsatz der Lautlehre» oppihistoriallisen katsauksen äännefysiologisen periaatteen »Litterae unius organi commutatur» (asiallisesti 'homogaaniset äänneet vaihtelevat keskenään') vaiheista. Tämä varhaisiin foneettisiin havaintoihin perustuva sääntö esiintyy jo keskiaikaisissa heprean kuvauksissa, joista se sittemmin on levinnyt myös latinan, ranskan, englannin ja saksan kielioppeihin. Se on tuttu myös suomalais-ugrilaisien kielten 1600- ja 1700-luvun deskriptioista, esim. Henricus Gananderin lapin kieliopista. Sajnovicsista alkaen aina 1800-luvun alkupuolelle saakka se toimi metodisena periaatteena kielten vertailussa; olihan usein todettavissa, että esim. yhden kielen tenuuksia vastasivat toisen kielen homogaaniset mediat tai spirantit. Artikkelissaan »Notiz zu Verbalableitung und Bedeutungssystem» *Erhard Schiefer* haluaa nostaa unohduksista Israel Ruongin väitöskirjassaan »Lappische Verbalableitung» (1943) esittämän verbien merkitysjärjestelmän, jolla kieltämättä on soveltuvuutta vielä nykyäänkin myös muihin kieliin kuin lappiin (vrt. Tapani Lehtinen, Itämeren-suomen verbien historiallista johto-oppia, Helsinki 1979, s. 1—2). Schieferin artikkeli antaa aiheen kysyä, missä määrin yleensä uralistien tuotantoon kätkeytyy sellaisia ideoita, jotka tehokkaammin markkinoituina olisivat oivallisia rakennusaineiksi yleiseen kieliteoriaan. *József Erdödi* (»Zur Frage der Frequentativa») käsittelee tšeremissiläisen aineiston valossa sitä kiintoisaa monien uralilaisten kielten ilmiötä, että frekventatiiviverbejä käytetään ilmaisemaan paitsi teon toistumista myös subjek-

tin tai objektin monikollisuutta. *Béla Kálmán* puolestaan tarkastelee passiivia ja objektin merkintää (»Passiv und Objektbezeichnung»). Hienosäätöä epäilemättä kaipaisi hänen väittämänsä, että passiivilla on tärkeä tehtävä niissä kielissä, joissa objekti ei eroa muodollisesti subjektista, koska passiivin avulla objekti voidaan fokusoida (esim. *Johann liebt Marie ~ Marie wird von Johann geliebt*).

Yleisen tai vertailevan uralistiikan ja fennougriistiikan piiriin voi lukea kuusi artikkelia. *János Balázs* (»Zur Entstehung des finnisch-ugrischen Existenzverbs») esittää kiintoisan ajatuksen suomen *olla*-verbin ja sen suomalais-ugrilaisen vastineiden palautumisesta pronominaaliseen *o-vartaloon. Näihin saakkahan on lähdetty suom.-ugr. **vole-* tai **wole-* vartalosta. Monet paralleelit kieltämättä tukevat Balázsin ajatuksia. Heikkouksia on lähinnä äänneellisessä puolessa. Kirjoittaja olettaa lähtömuodoksi vokaalialkuista yksitavuisista konsonanttivartaloa (!) **ol-* ~ **ul-* vedoten siihen, että sana esiintyy *v*-alkuisessa asussa vain permiläisissä ja ugrilaisissa kielissä, joissa *v*- voisi olla sekundaari. Lukija saa sellaisen käsityksen, että Balázs otaksuu suomalais-ugrilaisessa kantakielessä esiintyneen omana vartalotyypinään yksitavuisia konsonanttivartaloita, jotka olisi pidettävä erillään kaksitavuisista *e*-vartaloista. Jos käsitys on oikea, herää kysymys, mihin perustuu tämä oletus. *Olla*-verbin mahdollisen alkukonsonantin osalta on muistettava, että suomalais-volgalaisissa kielissä sananalkuinen *v on kadonnut miltei aina labiaalivokaalin edellä, joten sm. *olla*, mord. *ulems* ja tšer. *ùl̄* olisivat aivan säännöllisiä suom.-ugr. *vole-vartalon edustajia. Tämä on paljon uskottavampi selitys kuin proteettisen *v:n* oletus permiläisissä ja ugrilaisissa kielissä. Sananalkuisen *v:n* tulkinnasta taas olennaisesti riippuu Balázsin pronominiteorian pitävyys.

Otsikon »Uralische Dialektik» alla *Michael Katzschmann* käsittelee sellaisia sanastotapauksia, joissa jotakin käsitettä ilmaistaan osassa uralilaisia kieliä yhdellä, osassa toisella sanalla, esim. sm. *kaarne* (lp., mord., tšer., syrj., votj., jur., mot.) ~ unk.

holló (vog., ostj., jur., jen., tg., selk., kam.). Lyhyessä artikkelissaan tekijä voi esitellä vain 14 tällaista käsittepiireittäistä sanaver-tailua, mutta jo ne osoittavat kiintoisia jakaumia, jotka saattavat olla oireita historiallisesti hyvinkin merkittävistä isogloseista. Varmasti laajempi selvitys, joka kattaisi sanaston ohella myös morfologian, avaisi uusia näköaloja uralilaisten kielten keskinäisten suhteiden historiaan.

Kuumaan aiheeseen on tarttunut *Wolfgang P. Schmid* artikkelissaan »Zur Frage der Datierung iranischer Lehnwörter in den finnisch-ugrischen Sprachen». Äänteellisin ja levikkikriteerein Schmid perustelee käsitystään, jonka mukaan suomalais-ugrilais-ten kielten indoiranilaisiksi katsotut lainat eivät olekaan indoiranilaisia vaan vasta n. 500 eKr. saatuja keski-iranilaisia lainoja. Schmidin mukaan suomalais-ugrilais-ten kielten ja iranin väliset kontaktit sattuisivat ajallisesti lähelle itämerensuomalais-balttilaisia kontakteja. Nämä ajatukset ovat johdonmukaista jatkoa niille käsityksille, joita Schmid on esittänyt aikaisemmin esim. artikkelissaan »Indogermanistische Modelle und osteuropäische Frühgeschichte» (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften und der Literatur, Mainz: Geistes- und sozialwissenschaftliche Klasse, 1978). Suomalainen lukijahan on vähitellen saatu uskomaan meikäläisten kielen-tutkijain ja arkeologien todisteluja, joiden mukaan balttilaiskontaktit alkoivat viimeistään toisen esikristillisen vuosituhannen puolimaissa ja germaanikosketuksetkin suunnilleen samoihin aikoihin, ja hän on tottunut pitämään selviönä, että indo-iranilaiset lainat tulivat vielä paljon aikai-
 semmin. Nyt tällainen lukija joutuu raken-
 tamaan koko suomalais-ugrilaisen esihis-
 torian aivan uudelleen pysyäkseen mukana Schmidin ajatuksenjuoksussa.

Huimasti varhaisempiin kielikontakteihin johdattaa *János Pusztayn* artikkeli »Giljakisch — Uralisch?». Siitä ilmenee, että giljakin ja uralilaisten kielten välisiä kieliopillisia ja typologisia yhtäläisyyksiä on varteen otettava määrä, mm. numerus- ja kaasu-sjärjestelmässä, mutta kritiikin kes-täviä sanastoyhtäläisyyksiä vähän. Pusztayn

mukaan nämä havainnot tukevat teoriaa, jonka mukaan paleoliittisen ja mesoliittisen kauden taitteessa Siperiassa ilmeni eri-lähtöisten kielten vuorovaikutusta. Nuo yhteydet ovat vaikuttaneet siihen, että myöhemmin kehittyneiden kantakielten välillä nämä ammoisiin kontakteihin pe-rustuvat, sukulaisuutta muistuttavat yhtä-läisyydet ovat säilyneet, jopa kehittyneet edelleen. Myös *István Futaky* on siperialais-ten kielikontaktien jäljillä (»Ostj. kiné, wog. kens 'Fellstrumpf' und die Frage ihrer sibirischen Verbindungen»). Hän esittää otsikossa mainitun sanan aiemmin esitetyt etymologiat, joiden mukaan sanalla on vastineet unkarissa ja selkupissa, äänteelli-sin ja historiallisin perustein ja esittää sille vastineen tunguusista, mutta uuden etymo-logian reaalitystä selviää vasta sitten, kun uralilais-tunguusilaiset kielikontaktit on paremmin tutkittu.

Suomalais-ugrilaista morfologiaa edus-taa *Eeva Kangasmaa-Minnin* kirjoitus »On the Causative *t* in the Finno-Ugric Verb Derivation», jossa todetaan *t*-aineksisten kausatiivisten, refleksiivisten ja passiivisten verbien läheinen sukulaisuus.

Loput kirjan kielitieteellisistä artikke-leista käsittelevät yksityisiä uralilaisia kie-liä. Eniten on kirjoitettu unkarista, jonka ongelmia selvittelee peräti 10 kirjoittajaa. Suomea koskettelee 5 artikkelia, tšeremis-
 siä 3, ostjakkia 2, liiviä, lappia, vogulia ja samojedia kutakin yksi. Virittäjän luki-
 joille sopivinta lienee tarkastella näitä kir-
 joituksia alkaen suomesta ja edeten genea-
 logisessa järjestyksessä lähemmistä suku-
 kielistä kaukaisimpiin.

Alho Alhoniemen aiheena ovat suomen prolatiivi-ilmaukset (»Über die Verwen-dung der spatialen Prolativ-Ausdrücke im Finnischen»). Artikkelin ei käsittele tiettyä prolatiiviksi nimitettävää morfologista kategoriaa vaan funktioltaan prolatiivisia ilmauksia, olivatpa ne muodoltaan millai-sia tahansa. Tämä funktio määritellään aluksi hyvin väljästi saksankielisellä para-fraasilla 'durch, über etwas (hindurch, entlang)'. Sen jälkeen todetaan, että tämän määritelmän mukaisia ilmauksia ovat 1) tietyt postpositiorakenteet (*kautta,*

pitkin jne.), 2) *-itse*-aineksiset muodot, 3) *-i*-aineksiset muodot, 4) partitiivit ja 5) erosijat. Näiden rakenteiden lähempi tarkastelu johtaa suomen prolatiivisten ilmausten funktion tarkempaan määrittelyyn. Alhoniemi on kouliintunut kaasusyntaksin tutkija, jonka aikaisemmat työt tšeremissin ja suomen paikallissijojen funktioista hyvin tunnetaan. Sama vankka jälki näkyy myös tässä artikkelissa. Pienen kriittisen kysymyksen kuitenkin heittäisin: onko Nykysuomen sanakirjassa annettu *prolatiivi*-hakusanan merkitys sopiva prolatiivin käsitteen määritelmäksi saksankielisessä kielitieteellisessä artikkelissa?

Robert Austerlitz on antanut suomen preesensin, imperfektin, potentiaalin ja konditionaalien morfologisia suhteita käsittelevälle tutkielmalleen otsikon »O tempora, o modi, oder: Versuch, die Hauptkategorien der finnischen Konjugation auf einen Nenner zu bringen«. Artikkelin on etupäässä tuttujen tosiasioiden kertausta. Varsinainen uusi tulos on semanttisen kompleksisuuden kytkeminen muodolliseen kompleksisuuteen, ts. mitä pitempi tunnusmorfeemi (preesens $\emptyset$, preteriti *-I-*, potentiaali *-NE-*, konditionaali *-ISI-*), sitä kompleksisempi merkitys. Onko tämänkaltaisella muodon ja sisällön isomorfiolla mitään merkitystä vai onko se pelkkää satumaa, kas siinä kysymys. Pienenä oikaisuna todettakoon, että kun Austerlitz s. 13 esittää, että »das Pt. (= Präteritum, M. K.)-Morphem verhält sich zu dem links von ihm stehenden Stamm wie das *-I-* des Plurals«, niin hän unohtaa sen hyvin tuntemansa seikan, että tämä sääntö ei päde *i*-vartaloihin, vrt. sm. pret. *ets-i* ~ pl. *kahve-issa*.

Terho Itkonen on lähtenyt selvittämään suomen demonstratiivipronominien vaikeaselkoisia merkitys- ja viittaussuhteita (»Zur Semantik und Pragmatik der finnischen Demonstrativa«). Hän toteaa aikaisemmat määrittely-yritykset epätarκοiksi ja suorastaan virheellisiksi. Analyysi osoittaa, että demonstratiivien semanttinen systeemi on vain kehys, jonka pohjalta todellinen jäsenyys aktuaalisessa puhe-tilanteessa tapahtuu, mutta pragmaattiset

seikat määräävät, missä oppositioiden jäsenten rajat lopulta kulkevat. Itkonen artikkeli osoittaa, että demonstratiivit ja eräät muut pronominainekset eivät suotta sijoitu Peircen merkkiluokituksessa indeksien ryhmään erotukseksi kielen muista sanoista, jotka ovat puhtaammin symboleja.

Lauri Postin hyvin perustellun esityksen (»Über die Etymologie von fi. *lahja* 'Geschenk'») mukaan ims. *lahja* < skand. *blahja < germ. *blahjōn 'liinavaate'. *Marie-Elisabeth Schmeidlerin* aiheena on se, kuinka Agricolan käännöksen henkilönnimien ortografia ja taivutus vastaavat lähdetekstien asuja Matteuksen evankeliumin kymmenessä ensimmäisessä luvussa (»Zu den Personennamen in Matthäus I.—10. Vergleich der Übersetzung des Neuen Testaments von Michael Agricola (1548) mit ihren Vorlagen«).

»Das Livische — eine finnisch-ugrische Sprache oder eine Mischsprache?« kysyy *Seppo Suhonen* artikkelinsa otsikossa. Balttilainen vaikutus liiviin on ollut niin voimakas, että tällainenkin kysymys on tullut aiheelliseksi. Suhonen luettelee useita etenkin syntaktisia lähtiläisyyksiä liivistä ja osoittaa, kuinka pitkälle vieras vaikutus on tunkeutunut, mutta lopulta kuitenkin päättyä edelleen pitämään liiviä suomalais-ugrilaisena kielenä. *Hans-Hermann Bartens* (»Zur Verwendung der Modalverben im Lappischen«) esittelee aluksi lapin modaaliverbit ja tarkastelee sitten kahden modaaliverbin, *kaläka-* ja *ača-* 'pitää, täytyä', käyttöä Ignác Halász ja Eliel Lagercrantzin aineiston valossa.

Kahdessa tšeremissä käsittelevässä artikkelissa ovat aiheena kaasukset. Käsitukset tšeremissin kaasujärjestelmästä ovat vaihdelleet suuresti. Ongelman ydin on siinä, mitkä rakenteet on katsottava kaasuksiksi, mitkä postpositionarakteiksi ja mitkä adverbiksi. Vastaavasti eri lähteet esittävät kaasusten määrän hyvin eri tavalla. Luotuaan tähän problematiikkaan yleiskatsauksen *Paul Kokla* (»Zur Frage des tscheremissischen Kasussystems«) tarkastelee erityisesti abessiivin asemaa ja päättyy siihen tulokseen, että abessiivi esiintyy kaa-

suksena paitsi vuori- myös niittyšeremississä. *Gábor Bereczkin* aiheena taas on tšuvassin vaikutus tšeremissin kaasussysteemiin (»Tschuwaschische Kasussuffixe im Tšcheremissischen«). Hänen mukaansa tšeremissin essiivis-modaalinen *-la, -lã*, murteittain eräissä partisiippirakenteissa esiintyvä *-šãn, -šãn* sekä Permin murteessa tavattava distributiivinen *-len* ovat tšuvassilaista alkuperää. Kolmantena tšeremissistä kirjoittaa *Lieselotte Schiefer*, joka on tehnyt kokeellisen foneettisen tutkimuksen itäšeremissin /ü/:stä (»Phonetische Untersuchung von ost-tšcheremissisch /ü/«). Sonagrammittauksiin ja kuulohavaintoihin nojautuen hän selvittää tämän foneemin formanttirakennetta ja äänneympäristön vaikutusta /ü/:n reaalistumiin.

Ostjakologien teemat jakautuvat morfologian ja syntaksin kesken. *János Gulya* (»Morphosyntaktische Untersuchungen«) on havainnut, että ostjakin Vahin murteessa esiintyy epämääräisen (= subjektiivisen) ja määräisen (= objektiivisen) konjugaatiosella kolmaskin konjugatio, johon aiemmin ei ole kiinnitetty huomiota. Se on muuten identtinen epämääräisen konjugaatiosella, mutta pl. 3. p:n päätteenä on (a)t-suffiksin asemesta *-(et)l*. Gulyan mukaan *-l*-konjugatiota käytetään sellaisissa ergatiivisissa lauseissa, joissa on substantiivi epämääräisenä objektina. *-l*-suffiksi on identtinen yhtä omistettua osoittavan pl. 3. p:n possessiivisuffiksin kanssa. *Gerhard Ganschow* käsittelee sellaisten lauseiden nominaalistamista, joissa on sekä subjekti että verbaalipredikaatti (»Adnominale Transformationen der bipolaren Verbalsätze im Scherkal-ostjakischen«).

Wolfgang Veenker on tehnyt kunnioitetun työn laatiessaan foneemilastoja pohjoisvogulin kirjakielen ja vogulin Kondan murteen teksteistä (»Zur phonologischen Statistik der wogulischen Sprache«). Hänen tilastojensa aiheena ovat foneemien esiintymistaajuus, taajuusjärjestys, konsonanttien esiintymistaajuus tavuaseaman ja sana-aseman mukaan, artikulaatiotapojen ja -paikkojen sekä liudenuskorrelaation taajuus, eri vokaalien taajuus sanan eri tavuissa, vokaalifoneemien

eri korrelaatioiden taajuus ja tavutyypin taajuus. Lisäksi hän on laatinut joukon molempien murteiden foneemilastoja vertailevia diagrammeja ja taulukoita.

Juhlakirjan unkaria koskeva aineisto on monipuolinen ja edustava. Aihepiirit liikkuvat fonologian, morfologian, syntaksin, semantiikan, sanastontutkimuksen, dialektologian, kielikontaktien ja vanhojen kartatekstien vaiheilla. *Tamás Tamóczy* on artikkelissaan »*Mentek*« ottanut tarkastelakseen aiheen, joka varmaan on jossakin vaiheessa askarruttanut jokaista nykyunkarin opiskelijaa, nimittäin foneemien /ë/, /ɛ/ ja /e:/ suhteet. /ë/:n ääntäminen on yhä yleisemmin (nykyään 40–45 % väestöstä) tullut identtiseksi /ɛ/:n ääntämyksen kanssa. Kuitenkin foneemioppositiolla /ë/ - /ɛ/ on melkoista funktionaalista kuormitusta. Tunnettu on esim. seuraava minimineljikkö:

[mëntëk]	'menette'
[mëntëk]	'menivät'
[mɛntëk]	'pelastat'
[mɛntëk]	'vapaat'

Kirjakieli ei ota tätä oppositiota huomioon, vaan kaikki nämä muodot kirjoitetaan *mentek* ja yhä yleisemmin myös äännetään yhtäläisesti [mɛntëk]. Opposition neutraloituminen on sitäkin hämmästyttävämpää, kun otetaan huomioon, ettei näiden foneemien taajuus ole vähäinen vaan kattaa yhteensä n. 10 % kaikkien foneemien taajuudesta.

Artikkelissaan »Zur Geschichte der Integrierung der ungarischen Wortstämme« *Antal Nyíri* tarkastelee ns. vaihtelevissa v-vartaloiissa tapahtunutta eri vartalotyyppien yhdyntymistä. Historiallista morfologiaa edustaa myös *Tibor Kesztyűsin* tutkielma »Zur Entstehung der ungarischen Frequentativsuffixgruppen *-kál* und *-gál*«. Tekijä tähdentää latinalaisten lainojen osuutta näiden johdinten muodostumisessa. Niinpä suffiksin *k/g*-aines näyttää olevan peräisin latinan *-care*-tyyppisistä verbeistä, ja itse asiassa vain *-l* edustaisi alkuperäistä johdinta.

Loránd Benkőn aiheena on unkarin possessiiviattribuutin merkintä (»Über die Bezeichnung des ungarischen Possessivattri-

buts»). Unkarissa on kolmenlaisia possessiivisiä subst. + subst. -konstruktioita: *házteleő* (nom. + nom.), *ház teteje* (nom. + nom. + 3. sg. poss.suff.), *háznak a teteje* (dat. + dat. + nom. + 3. sg. poss.suff.) 'talon katto'. Näistä kaksi ensimmäistä palautuu unkarin erilliskehitystä varhaisempaan aikaan. Sen sijaan kolmas, datiivigenetiivityyppi, on alkuperältään nuorempi mutta myös ongelmallisempi. On paljon keskusteltu siitä, milloin ja miten se on syntynyt. Benkő katsoo uuden tyyppin puhjenneen ennen kaikkea funktionaalista tarpeista: tietystä kielenkehityksen vaiheessa eivät eniset, yksinkertaiset konstruktiot kyenneet takaamaan ilmauksen yksiselitteisyyttä. Benkőn mukaan datiivigenetiivityyppi olisi syntynyt jo kantaunkarissa, kun taas Simonyi ja Bárcki otaksuivat tämän tapahtuneen vasta muinaisunkarissa sillä perusteella, ettei sitä esiinny vanhimmissa asiakirjateksteissä, esim. Tihanyin perustamisasiakirjassa. Benkőn mielestä tämä seikka ei kuitenkaan riitä osoittamaan, ettei koko rakennetta olisi tuolloin ollut unkarissa. Hän huomauttaa, että vanhojen asiakirjojen possessiivikonstruktiot esiintyvät irrallisina latinankielisissä teksteissä ja että ne ovat (tai niissä on) erisnimiä tai vastaavnlaisia ilmauksia, joissa possessiivisuhte on niin läheinen, ettei sitä tarvitse merkitä.

István Bátorin artikkeli »Der Fokus in untergeordneten Sätzen des Ungarischen» sivuaa yhtä unkarin kieliopin visaisimmista ongelmista, nimittäin sanajärjestyksestä. Unkarin sanajärjestys, joka on kaikkea muuta kuin vapaa, määräytyy paljolti temaattisesta jäsenyyksestä ja fokusoinnista. Muodollisesti fokus voidaan unkarissa ilmaista kolmella eri tavalla: 1) artikulatorisesti, 2) sijoittamalla fokusoitava konstituentti verbin eteen, 3) sijoittamalla prefiksi välittömästi verbin jälkeen. Viimeksi mainittu vaihtoehto tulee tietenkin kysymykseen vain prefiksiverbien yhteydessä. Fokusointi on täysin mahdollista myös kaitentyyppisissä alisteisissa lauseissa. Erityisesti Batori pohtii kahta sivulauseen fokukseen liittyvää seikkaa: 1) relatiivipronominin fokusoinnin mahdottomuutta ja 2) sitä ilmiötä, että vain nominaalilauseke (mah-

dollisesti myös adverbi) saadaan fokusoida, ei lausetta. Jos lauseen fokusointi käy välttämättömäksi, tarvitaan joko ylempi nominaalinen kehys (kuten esim. relatiivilauseissa) tai kataforinen pronominaalinen referenssi (kuten esim. objektilauseissa).

Kirjoituksessaan »Die lexikalische Überwucherung und ihre Beseitigung in der Geschichte der ungarischen Sprache» *Sándor Károly* lähtee liikkeelle toteamuksesta, että luonnollisessa kielessä tasapaino, jossa jokaiseen merkkiin liittyy vain yksi merkitys, horjuu kahteen suuntaan, mikä leksikossa (morfeemivarastossa) ilmenee joko niukkuutena (polysemiana) tai liiallisuutena (synonymiana). Unkarin kielen historiasta on todettavissa, että sanaluokkien ja kieliopillisten morfeemien piirissä havaittua tai oletettua tasapainoa on seurannut liiallisuus ja sitten taas pyrkimys tasapainoon. Károly esittää ajatustensa tueksi todistusaineistoa unkarin verbiprefiksien, johdinten, pronominien, konjunktioiden, adverbien ja verbinominien historiasta. *Attila Szabó* (»Die sprachlichen Reste einer primitiven Zählart und die ungarischen halbierenden Zahlen») käsittelee unk. *másfél* 'puolitoista' -tyyppisiä lukusanoja ja vastaavia muiden kielten rakenteita, joita hän pitää jäänteinä primitiivisen muinaisihmisen laskutavasta. *Jenő Kiss* on tutkinut unkarin saksalaisia käännöslainoja (»Lehnübersetzungen nach deutschem Muster im Ungarischen»). Hän toteaa mm., että saksalaisten käännöslainojen mukana tuli 1800-luvun alkupuoliskolta alkaen unkarissa produktiiviseksi kokonaan uusi yhdysanatyyppi, joka koostuu verbivartalosta ja nominista, esim. *röplap* 'lentolehtinen' (< saks. *Flugblatt*), *fagypon* 'jäätymispiste' (< saks. *Gefrierpunkt*).

István Szathmárin aiheena ovat unkarille tyypilliset murreväritteiset paikallispuhekielet (»Die Mundarten und die sog. regionalen (landschaftlichen) Umgangssprachen in Ungarn»). Raja toisaalta murteiden, toisaalta yleispuhekielen ja kirjakielen suuntaan on epämääräinen. Murrepiirteiden osuus vaihtelee yksilöittäin, tilanteittain ja alueittain. Szathmári toteaa viisi unkarin paikallispuhekielen aluetyyppiä:

1) historiallisista syistä nykyistä kirja- ja yleiskieltä lähellä olevien murteiden puhuma-alueilla sijaitsevat kaupungit ja paikkakunnat (esim. Sárospaták ympäristöineen); 2) viime vuosisadalla syntyneet tai suurehko kaupungit, joilla ei ole vahvaa murretaustaa (esim. Dunaujváros, Miskolc); 3) murrealueiden rajoilla sijaitsevat paikkakunnat (esim. Cegléd, Szolnok); 4) kaupungit, joiden puhekieleen ympäröivä murre on vaikuttanut suhteellisen voimakkaasti (esim. Kaposvár, Veszprém, Szeged, Hódmezővásárhely, Debrecen); 5) nykyäänkin vahvalla murrealueella sijaitsevat kaupungit (esim. Salgótarján). Szathmári tähdentää paikallispuhekielen tutkimuksen tärkeyttä. Sekä teoriaa että keruuta olisi kehitettävä. Olisi mm. luotava unkarin murteiden ja paikallispuhekielten murteellisuuden asteen mittaamiseen sopiva malli.

József Molnár («Die Bedeutung der frühen kartographischen Aufnahmen Ungarns») ottaa puheeksi vanhojen Unkarin karttojen nimistön kielihistoriallisen arvon. Artikkelel ennakoit Molnárilta tulossa olevaa, aihetta käsittelevää monografiaa.

Tibor Mikola käsittelee jurakin monikon paikallissijojen muodostusta («Zur Geschichte des Plurals im Nenzischen»). Hän kritisoi Ago Künnäpin eri yhteyksissä antamia selityksiä ja esittää sitten oman, hyvin perustellun näkemyksensä, jonka mukaan jurakin monikon ablatiivi ja lokatiivi rakentuvat latiiville, joka on tuntomerkitön peruskategoria paikallissijajärjestelmässä.

Kolme Schlachterin juhlakirjan artikkeleita on kielitieteen ulkopuolelta. *Péter Domokos* tarkastelee kansallisen ja universaalien ilmenemistä uralilaisten kansojen kirjallisuudessa («Nationalität und Universalität in der Literatur der uralischen Völker»). Monista aiheista valaisevissa sitaateista tekee mieli poimia votjakkilaisen lyyrikon Flor Vasiljevin sanat: «Sinä äidinkielemme! Joka sinua äitipuolena kohtelee, ei ikinä voi ymmärtää mitään muutakaan kieltä!» Siinä olisi miettimistä koko maailman kouluviranomaisille ja kielipoliittisten päätösten tekijöille. *Olga*

Penavin kertoo artikkelissaan »Krankheit, Tod und Gegräbnis in Slawonien» murteenkeruumatkoillaan tekemistään uskomuksia ja tapoja koskevista havainnoista. Schlachter tunnetaan myös musiikinharastajana. Siksi hänelle ei voi olla vieras myöskään *Reijo Pajamon* kirjoitus »Heinrich Wächter, ein deutscher Organist als Erneuerer des Gesangunterrichts an den Schulen Finnlands» hannoverilaissyntyisestä musiikkimiehestä, joka v. 1848 tuli Viipurin saksalais-ruotsalaisen seurakunnan urkuriksi ja vaikutti monella tavoin elähdyttävästi ei vain Viipurin vaan koko Suomen musiikkielämään.

Frommin juhlakirjan artikkelit jakautuvat aihepiireittäin seuraavasti: yleinen kielitiede 2, yleinen uralistiikka ja fennougristiikka 3, itämerensuomalaiset kielet 16 (niistä suomi 12, viro 2), obinugrilaiset kielet 2, unkari 1, samojedi 1, kirjallisuudentutkimus 3, kansanrunoudentutkimus 3 ja kansatiede 2.

Jos pyritään tarkastelemaan kirjoituksia samassa järjestyksessä kuin edellä, osuu heti alkuun *György Lakón* erinomainen oppihistoriallinen katsaus »Methodische Neuerungen und prinzipielle Stellungnahmen ungarischer Sprachforscher im 19. Jahrhundert». Se on hyödyllistä luettavaa kaikille kielitieteen historiasta ja epistemologiasta kiinnostuneille mutta varsinkin niille, jotka luulevat, että kielitiede on alkanut de Saussuresta tai Chomskysta. Unkarissa kuten muuallakin näyttää 1800-luvulla esiintyneen ajatuksia, jotka selvästi ennakoivat meidän vuosisatamme strukturalistisen kielitieteen peruskäsityksiä. Tällaisia strukturalismin edelläkävijöitä olivat mm. Szende Riedl (1831—73), joka käsitti kielen systeemikonaisuudeksi ja mm. unkarin äänneoppia käsitellessään puhui oppositioista fonologien tavoin, ja Pál Hunfalvy (1810—91), joka erotti käsitteet »Sprache» ja »Sprechen». *József Budenz* (1836—92) on totuttu näkemään vanhan vertailevan koulukunnan miehenä. Tuota koulukuntaa on syytetty aikansa kielen ja murteiden deskriptiivisen tutkimuksen laiminlyönnistä. Kuitenkin Budenz

monessa yhteydessä korosti juuri tällaisen tutkimuksen tärkeyttä ja kirjoitti itseen muun ohella deskriptiivisiä esityksiä esim. unkarin murteista. Hän korosti myös diakronisen ja synkronisen tarkastelutavan periaatteellista eroa. Lakón artikkeli osoittaa, kuinka mahdoton käsitteenä on »traditionaali kielitiede», kun mitään tämän nimikkeen alle sopivaa yhtenäistä displiiniä ei ole ollut.

Toinen teoksen yleiskielitieteellisistä artikkeleista on *Anu-Reet Hausenbergin* kynästä (»Intense Forms — Expressiva — Imitativy . . .»). Hän tarkastelee ekspressiivisanoista käytettävää termistöä ja toteaa sen kirjavaksi, epäyhtenäiseksi ja epätarkaksi.

Péter Hajdú on artikkelissaan »Über Versuche der Gruppierung der uralischen Sprachen» tarttunut yhteen uralistiikan keskeisimmistä kysymyksistä. Hän kritisoi aluksi perinnäistä sukupuumallia. Hänen mielestään itämerensuomalaisten kielten takana olevaa rekonstruoitua kantasuomea voidaan pitää hyvin perusteltuna, sen sijaan kantasuomalais-lappalaisen kantakielen rekonstruoinnin hän katsoo toivottomaksi. Ei myöskään mordvalais-tšeremissiläisestä eli volgalaisesta kantakielestä voi puhua, mutta on huomautettava, että tätä tuskin on koskaan pätevin kielitieteellisin argumentein esitettykään. Jostakin syystä erällä tahoilla vain on tullut tavaksi piirtää sukupuukaavio siten, että mordva ja tšeremissi haarautuvat oksasta, joka on suomalais-volgalaisen kantakielen toinen päähaara (toinen on varhaiskantasuomi), ilman sen kummempia perusteluja. Myös ugrilaisen kantakielen oletusta Hajdú pitää epäilyttävänä. Hän esittää (s. 62) oman diagramminsa uralilaisten kielten keskinäisistä suhteista, mutta myös tämä herättää kysymyksiä: Miksi unkarin on sijoitettu niin kauaksi obinugrilaisista kielistä (välissä ovat mordva, tšeremissi ja permiläiset kielet)? Miksi unkarin ja mordvan on asetettu vierekkäin? Miksi mordva on niin kaukana lapista? Miksi mokšamordva on lähempänä itämerensuomea kuin erzämordva? Hajdún ehdottama typologinen selvitys 150—200 testikysymyksen avulla

olisi varmasti hyödyllinen, mutta tulokset tuskin olisivat sellaisinaan kielihistoriallisesti kovin merkitseviä. Typologinen taksonomia rekisteröi myös sellaisia samankaltaisuuksia, jotka perustuvat konvergenssiin, lainavaikutukseen tai sattumaan. Ensin olisi eroteltava aineistosta selvät implikaatioketjut ja annettava sopivat painotukset eri kohdissa ketjua oleville piirteille sekä sisäisen ja ulkoisen rekonstruktion keinoin etsittävä kaikki mahdolliset kronologiset sarjat. Vasta kun tällä tavoin olisi saatu selville eri piirteiden kielihistoriallinen todistusvoima, voitaisiin Hajdún esittämän testin tuloksia käyttää uralilaisten kielten keskinäisten historiallisten suhteiden selvittämiseen. Tällainen tutkimus kohtaisi varmaan melkoisia metodisia vaikeuksia, mutta silti sitä kannataisi yrittää. Olisihan kyseessä kerrankin systemaattinen kokonais selvitys, jota epäilemättä voisi pitää luotettavampana kuin tähänastista osaselvityksiin, traditioon ja peukalotuntumaan perustuvaa kuvaa. Tärkeää olisi, että tutkimus tehtäisiin puhtaasti lingvistikelta pohjalta. Sitten voisi katsoa, kuinka tulokset sopivat yhteen kansatieteellisten, arkeologisten ja etnogeneettisten havaintojen ja selvitysten kanssa.

Artikkelissaan »kainalo» *Hartmut Katz* esittää uuden etymologian tälle uralilaiselle sanalle: sm. *kainalo* jne. < *kajen-ala, jossa alkuosa olisi genetiivi oletettavasta *kaje 'olka' -sanasta. Jos etymologia on oikea, se osoittaa, että tämäntyyppisiä genetiivialkuisia yhdyssanoja, joissa määriteosa ei tarkoita elollista oliota, on esiintynyt jo uralilaisessa kantakielessä. Välillisesti tämä yhdyssana, jolle Katz esittää myös paralleelin, tukee käsitystä *n*-genetiivin uralilaisuudesta. Mutta heikkoutena on rekonstruoitu *kaje, jonka edustajia ei tunneta mistään muusta yhteydestä.

Karl Bouda on omistanut Frommille kolmannen osan artikkelisarjastaan »Tschuktschisch und Uralisch». Se sisältää 40 sanavertailua. Uralilaisella puolella rinnastuskielinä ovat enimmäkseen samojedikielet ja ostjakin Vahin murre.

Itämerensuomalaisia kieliä koskevien

artikkelien kirjoittajista *Lieselotte Schiefer* on valinnut aiheekseen suomen fonotaksin («Phonotaktische Restriktionen im Konsonantismus des Finnischen»). Juttuun on jäänyt kummallisia ja melko ikäviäkin virheitä: Suomen konsonanttifoneemeista, joihin Schiefer laskee myös geminaatat, on ηη jäänyt pois (s. 315). Kolmen konsonantin yhtymää koskeva sääntö »ist C₂ ein Plosiv, so ist C₃ derselbe Plosiv» ei pidä paikkaansa, sillä C₃ voi olla ainakin myös /s/, esim. *maltsa, partsa, virtsa* (s. 316). Sivulla 317 ilmoitetaan, että aineistosta on jätetty pois lainasanat, etenkin nuorehkot, ja että huomioon otetaan mahdollisuuksien mukaan vain johtamattomat kantasanat. Kuitenkin jo suppeasta esimerkkiluettelosta s. 317—318 voi poimia lukuisia nimenomaan nuorehkoja lainasanoja, kuten *vanja, pinja, volna, septinen, Latvia, lotja, etninen, pykninen, tekninen*. Konsonanttiyhtymien listassa on mukana sellaisia, jotka esiintyvät vain nuorehkoissa lainoissa, esim. *mn* (*linninen*) ja *pt* (*septinen*). Edelleen: jos kerran johdokset on pyritty eliminoidaan aineistosta, olisi toki muutkin morfeeminrajaiset tapaukset pitänyt jättää pois tai ainakin käsitellä erikseen. Nyt mukana on samanveroisina muiden yhtymien kanssa sellaisia tapauksia kuin *sh* (ainoana esimerkkinä sana *joshan*), *np* (*kunpa*), joka tietenkin on vain *mp*-yhtymää edustava grafeemyhtymä (*np:n* Schiefer on sentään jättänyt muista taulukoistaan ja toivottavasti myös tilastoistaan pois), ja *th* (*hähtää*). Tällaiset virheet, jotka olisivat olleet vältettävissä melko vähällä vaivalla, pudottavat pohjan Schieferin esittämiltä tilastoilta ja päätelmiltä. — Vielä on syytä huomauttaa, että Lauri Hakulisen SKRK:ssa esittämät eri kielten konsonanttien ja vokaalien taajuussuhteita osoittavat luvut (joita Schiefer siteeraa Groenken mukaan!) perustuvat grafeemeihin eivätkä foneemeihin. Kun ottaa huomioon, kuinka eri tavoin eri kielten ortografiat käyttävät di- ja trigrammeja esim. pitkien vokaalien, diftongien, affrikaattojen, sibilanttien ja liudentuneiden konsonanttien merkitsemiseen, ei grafeemitilastolle voi antaa kovin suurta merkitystä foneemitaajuuksien ar-

vioinnissa.

Suomen kielen syntaksi on aiheena viidellä kirjoittajalla. *Eeva Kangasmaa-Minn* ja *Erhard Schiefer* tarkastelevat passiiviin liittyviä ilmiöitä. Kangasmaa-Minn («On Personal Passive Constructions in Finnish») toteaa, että suomen ns. passiivi ei oikeastaan ole passiivi vaan epämääräistä persoonaa ilmaiseva aktiivi («personal indefinite active»). Oudohkolta tuntuu kirjoittajan väite, että suomen passiivi ei kuuluisi fleksioon vaan derivaatioon. Eikö suomeen itse asiassa sopisi hyvin Robert T. Harmsin (*Estonian Grammar, The Hague 1962*) tulkinta, jonka mukaan viron ns. passiivi on aktiivin neljäs persoona, jonka tehtävänä on ilmaista epämääräistä tekijää? Varsinaisen passiivin ohella Kangasmaa-Minn tarkastelee verbejä, joilla on jossakin mielessä passiivinen merkitys, kuten *kaatua, pudota, saada, kuulla, särkyä* jne., ja näiden suhdetta vastaaviin aktiiviverbeihin, esim. *saada — antaa, kuulla — kertoa, särkyä — särkeä*, sekä tällaisen verbin sisältäviä lauseita etenkin sen kannalta, kuinka agentti niissä ilmaistaan. Agentti on keskeisenä aiheena myös Erhard Schieferin artikkelissa »II/20. Linguarum reliquarum linguae fennicae agens non gratus». Hän kiinnittää erityistä huomiota agentin esiintymiseen varhemmassa kirjallisuudessa ja myös eräisiin nykykielen agentinomaisiin konstituentteihin.

*Wolfgang Raible*n artikkelin otsikosta »Sind die Freunde der finnischen Sprache zahllos — oder sind sie einfach nur ungebildet?» ei voi äkkipäätä arvata, että sen alla käsitellään suomen monikollisen predikatiivin sijan määräytymistä. Otsikko on nimittäin saksannos lauseesta »Ovatko suomen kielen ystävät lukemattomat vai lukemattomia?». Raible ei ole antanut lannistaa itseään sen havainnon, että monet tähänastiset tutkijat ovat turhaan yrittäneet löytää selvää sääntöä siihen, milloin monikollinen predikatiivi on nominatiivissa, milloin partitiivissa. Hänen lähtökohtanaan on kielitieteellinen credo: kieli on sääntösystemi, ja siinä on säännöt myös hänen tarkastelemalleen ilmiölle, kunhan ne vain löydetään. Tutki-

mus perustuu suomenkielisestä kaunokirjallisuudesta — alkuperäisteoksia ja suomenoksia ranskasta — poimituun 1212 esiintymää käsittävään korpukseen. Kiintoisan ja huolellisen analyysin perusteella Raible päättyy eräänlaiseen sääntöhierarkiaan, jota sovelletaan seuraavasti: Ensin katsotaan, voidaanko tarkasteltavana olevaan predikatiivitapaukseen soveltaa hierarkiassa ylinnä olevaa sääntöä. Jos se on mahdollista, sijan valinta ratkaistaan tämän perusteella; ellei, siirrytään seuraavaan sääntöön, jne. Lopuksi Raible yrittää vielä pelkistää kuusiasteista säännöstöään nojautuen H. Seilerin, Kölnin universaaliprojektin johtajan, kehittämään bipolaariin »dimensio»-systemiin. Raiblen esitys on antoisinta ja kiintoisinta, mitä tästä aiheesta on pitkään aikaan kirjoitettu.

Wolfgang Schlachter (»Ein allgemeines Nebensatzkriterium im Finnischen») pohjaa sivulauseen tuntemerkkejä. Tarkastelu on sikäli monipuolista, että siinä otetaan huomioon syntaktisia, morfologisia, kielihistoriallisia, kielipsykologisia, pragmaattisia ja filosofisia näkökohtia. Alho Alhoniemi (»Ajankeston ja ajankohdan adverbiaaleista suomen kielessä») tekee totuttuun tyylinsä tarkkaa analyysiä paikallissijaisista ajanadverbeista ja niiden käyttöyhteyksistä.

Suomen kielen kosketuksia muihin kielisiin käsitellään niin ikään viidessä artikkelissa. Jorma Koivulehto (»Baltisches und Germanisches im Finnischen: die finn. Stämme auf -rte und die finn. Sequenz VrtV») lähtee siitä havainnosta, että -rt- yhtymän sisältävissä suomalaisissa sanavartaloissa on paljon lainasanoja ja toisaalta johdoksia, joissa kannan ja johtimen raja on r:n ja t:n välissä (esim. *kier+tä-*, *piir+tä-*, *ym-mär+tä-*). Vanhoista -rte-sanoista on jo aikaisemmin kolme (*hirsi*, *orsi* ja *virsi*) osoitettu lainoiksi. Koivulehto on löytänyt myös loppuille kuudelle (*karsi*, *kirsi*, *korsi*, *parsi*, *pursi*, *vars*) balttilaisen tai germaanisen originaalin. Myös *kärsiä*-verbin germaaninen alkuperä saa vahvistusta. Muista jäljellä olevista rtV-sanoista hän selittää paralleleihin viitaten sanan *purto* *purra*-verbin johdokseksi. *Sortaa*-verbi taas olisi

oletettavan **sor(e)*-kannan johdos, ja *turta*, *virta* ja *kortata* selittyvät lainoiksi.

Balttilaista ja germaanista vaikutusta itämerensuomeen käsittelee myös Ralf-Peter Ritter (»Zur urostseefinnischen sog. langen Affrikata»). Hän olettaa itämerensuomalaisen geminaatta-affrikaatan syntyneen kantasuomalaisen äännevuokosen tuloksena vedoten sanoihin *metsä* ja *maltsa*, joista edelliselle hän puolustaa balttilaista, jälkimmäiselle germaanista etymologiaa. Tryggve Sköld osoittaa, että ims. *raato* 'kadaver' on germaaninen laina ja että se näin ollen on pidettävä etymologisesti erillään homonymistään *raato* 'työn-teko' sekä tämän kantaverbistä *raataa*, joihin se on aiemmin yhdistetty (»Finn. *raato* 'Aas, Luder, Kadaver' ein germanisches Lehnwort?». Jean-Luc Moreau puolestaan yhdistää vanhojen kansanrunojen *saraja*, *sarajas*, *Sariola* jne. -sanat ja -nimet keskiaikaisessa ranskalaisessa kirjallisuudessa esiintyvään paikannimeen *Sarras*, *Saras*, *Sarraz*, joka voidaan tulkita *saraseenien* nimen kannaksi (»Le Mystere de *saraja*»).

Monia tutkijoita ennenkin askarruttanut kysymys on aiheena Seppo Suhosen artikkelissa »Über die Beziehungen zwischen dem Finnischen und den estnischen Küstendialekten». Viron rannikkomurteet muistuttavat monessa suhteessa suomea ja eroavat vastaavissa kohdissa viron muista murteista. Suhosen mukaan kysymys on siitä, että rannikkovirolaisten ja suomalaisten jatkuvat kontaktit ovat pitäneet yllä kahdenlaista suomen vaikutusta näihin virolaismurteisiin: toisaalta täällä ovat suomalaiskosketusten takia säilyneet monet sellaiset vanhat piirteet, jotka viron murteista ovat kadonneet, toisaalta uusia elementtejä on omaksuttu suomesta suoraan.

Osmo Ikola esittelee suomen murteiden ja kirjakielen sanaluokkien yleisyystilastoja, Pertti Virtaranta kirjoittaa Urjalan-murteesta aineksesta Väinö Linnan Pohjantähti-trilogiassa, ja Paavo Pulkkinen luo yleiskatsauksen autonomian ajan fennistiikkaan ja sen merkitykseen.

Artikkelissaan »Introduction to Stress Groups in Estonian» Alo Raun luokittelee

laajan esimerkkiaineiston valossa viron lausepainotustyyppjä. Luokittelun perusteina ovat pääpainon sijaintitavu ja painollisten tavujen lukumäärä lauseessa. Raun vertailee viron lausepainosysteemiä myös viron suurten naapurikielten saksan ja venäjän lausepainosysteemeihin ja toteaa niiden vaikutuksen tässä suhteessa hyvin pintapuoliseksi. *Feliks Vakk*in aiheena taas on semanttisten käännösten merkitys viron fraasiston kehityksessä («Die semantische Übertragung und die Wege der Entstehung der estnischen Phraseologie»). Hän käsittelee sananparsimaisia, idiomaattisia ilmauksia, jotka ovat saaneet alkuperäisestä yhteydestä irrallisen kuvallisen merkityksen, esim. vir. *hambasse puhuma* 'valehdella' (oik. 'puhaltaa hampaaseen').

Etäasukielten osuus jää Frommin juhla-kirjassa pienemmäksi kuin Schlachterin juhla-kirjassa. *Juri Aleksi Tamboutsevin* artikkeli »Experimentalphonetische Untersuchungen zum wogulischen Vokalismus» sisältää statistisia tietoja vogulin vokaalifoneemien jakaumasta, eräiden vokaalien röntgenkuvausten perusteella saatujen luonnehdintoja sekä painollisten tavujen takavokaalien spektrianalyysi. (Pieni tekninen huomautus: s. 370 oleva taulukko saattaa lukijan ymmälle, ellei hän huomaa, että ensimmäisessä, »Buchstabe»-sarakeissa olevat latinalaiset kirjoitus-konekirjaimet tarkoittavatkin kyrillisiä kirjaimia.)

Ostjakin Surgutin murteiston vokaali-vaihtelut ovat aiheena *László Hontin* artikkelissa »Vokalwechsel in gegenwärtigen Surguter Mundarten des Ostjakischen». Tutkimus perustuu kirjoittajan omiin v. 1975—76 Leningradissa tekemiin havaintoihin kahden Surgutin-ostjakin kielestä (toinen Pimiltä, toinen Tromaganilta). Näillä kielenoppailla vaihtelutapaukset olivat suunnilleen samat kuin muissakin Surgutin murteissa, mutta vaihtelun esiintyminen ei ollut samassa määrin obligatorista kuin muualla.

Magdolna Sz. Kispál on lähtenyt tarkastelemaan, löytyisikö uralilaisissa kielissä yleiselle partisiippiin perfektin tunnukselle ja

verbinominisuffiksille *-m*:lle vastinetta unkarista («Das uralische Verbalnomensuffix **-m* im Ungarischen»). Simonyin mukaan partisiippinen *-m* on jostakin syystä hylätty unkarissa ja korvattu *-t/tt*-suffiksilla. Uralilaisen deverbaalisen *-m*:n katsotaan elävän enää vain harvinaisessa epäproduktiivisessa verbinominityyppissä *álom* 'uni', *öröm* 'ilo'. Nyt Kispál päätyy artikkelissaan siihen tulokseen, että **m*:n jatkaja esiintyy *v*:ksi muuttuneena gerundiivisessa verbiadverbisuffiksissa *-va/ve*, *-ván/vén*. Tämä verbiadverbityyppi olisi alkuaan itse asiassa **-m*-johtimisen verbinominin paikallissijamuoto, jolle Kispál esittää vastineita myös obinugrilaisista kielistä.

Tibor Mikola liikkuu Frommin juhla-kirjan artikkelissaan samassa aihepiirissä kuin Schlachterin juhla-kirjan kirjoituksensaankin, nimittäin jurakin monikon muodostuksessa («Zur Frage der Pluralzeichen im Juraksamojedischen»). Hän käsittelee oletettuja kantaaurililaisia monikon tunnuksia **t* ja **j*, joiden edustajat tavataan jurakissakin. Ilmeisesti oikeaan hän osuu hylätessään sen ajatuksen, että **-t* olisi alkuaan ollut kollektiivisuffiksi. Hänen kannattamansa János Balázsin teoria, jonka mukaan **-t* olisi pronominaalista lähtöä, on kieltämättä kiintoisa eikä aivan vailla perusteitakaan mutta jää kuitenkin hypoteettiseksi. **j*-tunnusta Mikola pitää Erkki Itkoseen yhtyen uralilaisena mutta katsoo — Ravilan kannalle asettuen —, että tämän suffiksin monikon tunnuksen funktio on toisaalta itämerensuomalais-lappalaisella, toisaalta samojediläisellä taholla rinnakkaiskehityksen tulosta. Kuinka on ymmärrettävissä, että **j* näyttää itämerensuomessa ja lapissa olleen alkuaan nimenomaan pl. genetiivin merkki, samojedissa taas pl. akkusatiivin merkki, jää vielä avoimeksi.

Voi sanoa, että Hans Fromm on fenno-ugristina harjoittanut suomalais-ugrilaista filologiaa sanan laajimmassa merkityksessä. On siis varsin luonnollista, että myös hänen juhla-kirjassaan ovat kielitieteen ohella kansanrunouden- ja kirjallisuuden-tutkimus sekä kansatiede saaneet vankan edustuksen. Itse asiassa puhdastylinen

näyte lingvistik-folkloristik-etnologisesta filologiasta on *Edith Vértésin* artikkeli »Der Hund und das Pferd in der Volksdichtung der Obugrier», jossa koiraan ja hevoseen liittyvästä sanastosta käsin avataan kiintoisia näkymiä obinugrilaiseen perinteeseen. *Béla Kálmánin* artikkeli »Das wogulische Schicksalslied» taas on yleisesitys erityisestä obinugrilaisesta kansanrunoudenlajista, jolle Munkácsi antoi nimen »Schicksalslieder» ja jota suomeksi on Kannistosta alkaen nimetty vastaavasti »kohtalolauluiksi». Kálmánin mukaan kohtalolaulut edustavat lyriikan vanhinta lajia. Kohtalolaulun tekijä laulaa oman elämänsä käännteistä, iloistaan ja suruistaan, ja hän itse tekee lauluunsa sekä sanat että sävelmän. Kuitenkin myös muut kuin tekijä voivat laulua esittää. Suomalaisen folkloristiikan perinnettä edustaa *Matti Kuusen* artikkeli »Inkeröisten Päivän päästö — karjalaisten Sammon ryöstö».

Myytien maailmaan johtaa *Guillaume Osier'n* artikkeli »Das Rentier am Firmament». Kööpenhaminan kansallismuseossa olevaan lappalaisten noitarumpuun on kuvattu poro taivaalle. Osier'n mukaan poro edustaa tässä Otavaa. Hän vetoaa Mokrinista (unk. Homokrév) Jugoslaviasta löydettyyn, samalla tavoin tulkittavaan, maahantulon aikaiseen luupiirokseen sekä etymologioihin: useissa pohjoisissa kielissä 'Otavaa' merkitsevä sana on sama kuin 'poroa', 'hirveä' tai 'sarvia' tarkoittava sana tai tällaisesta sanasta johdettu. *László Vajda* puolestaan pyrkii selvittämään, mitä tarkoitti Salzburgin arkkipiispa Theotmar kirjeessään paavi Johannes IX:lle v. 900, kun hän mainitsee koiran tai suden äärellä käydyn valaseremonian (»Ruchlose und heidnische Dinge»). Varhempien tulkintojen mukaan kyseessä on eläinuhri, johon liittyy valan vahvistaminen uhrieläimen verta juomalla. Vajda ei pidä tätä selitystä oikeana vaan katsoo, että kuvaus tarkoittaa uhrieläimen kahtiajakoa sopimuksen vahvistamiseksi, mikä tapa on ollut laajalti levinnyt.

Robert Austerlitz esiintyy vaihteeksi metriikan tutkijana artikkelissaan »Hölderlin's Asclepiad Strophe», jossa hän analysoi

asklepiadelaista stroofia uudella tavalla, ei runojaloista ja säkeistä vaan säkeistöistä lähtien. *Pirkko Alhoniemi* (»Elviiran pyykkinaru: näkökulma Veijo Meren "Manillaköyteen"») osoittaa, ettei »Manillaköysi» ole pelkästään sotaromaani vaan että sitä voidaan tarkastella myös kotiolojen, rauhanomaisen maalaiskylän näkökulmasta, onpa siinä rakkausromaaninkin aineksia. Unkarilais-islantilaiset 1800-luvun kulttuurisuhteet ovat aiheena *Ulrich Groenken* artikkelissa »Steingrimur Thorsteinsson und Alexander Petöfi: eine isländisch-ungarische literarische Verbindung».

Kokonaisarviona yllä esitellyistä teoksista voi sanoa, että ne ovat sisällöltään hyvin mielenkiintoisia mutta melko epätasaisia, kuten tämännäköiset julkaisut kai yleensä ovat. Mukana on nautittavia huippuluokan tutkielmia, isommista yhteyksistä irronneita lastuja, raportteja keskeneräisistä töistä, taidokkaita sormiharjoitelmia sekä kiireessä kyhättyjä pikkujuttuja, joiden funktio juhla-kirjassa on kai lähinnä sosiaalinen. Joka tapauksessa nämä nidokset ovat arvokas lisä uralistiseen kirjallisuuteen. Käsittäväthän ne yhteensä 70 artikkelia, jotka kyllä riittävät antamaan hyvän yleiskuvan siitä, mitä alan tutkijoilla — etenkin Keski-Euroopassa ja Suomessa — oli mielessä 1970-luvun lopulla.

Mikko Korhonen